

פרופ' יונתן גרוסמן

12 עולת עוף (ב)

”וַיְהִי עֶרְבַּ וַיְהִי בֹקֶר יוֹם חַמִּישִׁי”

(בראשית א', כ-כג).

מסתבר שהעוף והדגים נבראו יחדו: באותו היום ובאותה האמירה. יש לשים לב לכפילות החוזרת בכל שלושת הרכיבים שבבריאה זו:

באמירה – ”יִשְׁרְצוּ הַמַּיִם שְׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה” /
”וְעוֹף יְעוֹפֵף”.

בבריאה עצמה – ”וְאֵת כָּל נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַרְמֵשֶׁת
אֲשֶׁר שְׂרָצוּ הַמַּיִם” / ”וְאֵת כָּל עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ”.

ברכת הפיריון – ”וּמְלֵאוּ אֶת הַמַּיִם בַּיַּמִּים” /
”וְהָעוֹף יִרְבַּ בְּאֶרֶץ”.

לשון אחר, כפילות הבריאה שיש ביום זה מובלטת, אך למרות המודעות לכך שמדובר בשני רכיבים שונים, הם מובאים בתוך מסגרת של אמירה בוראת אחת.

אפשר להעלות על הדעת סברות שונות לפשר קישור זה. בהזדמנות אחרת הצעתי שהדבר קשור לתפיסה שהשמים והמים הם מרחב קיום אחד, ומבחינה זו חיות המים השוחות בים דומות לעופות השמים ה”שוחים” בשמים עם כנפיהם. אלו כמו אלו ‘חיות מים’, גם אם אלו במים התחתונים ואלו במים העליונים.² אפשר להציע גם קשרים אחרים, אבל תהא הסיבה אשר תהא, ברור שפרק הבריאה מציג את העוף כשותף לחיות הים עוד יותר מאשר לחיות היבשה שנבראו ביום השישי. בניסוח עדין יותר ניתן לומר שמעמד העוף במציאות מורכב: מצד אחד הוא נברא ביום החמישי – עוד לפני בריאת חיות היבשה ביום השישי – אך מצד שני, בברכת הפיריון הוא נפרד משאר הדגים ונאמר עליו – ”וְהָעוֹף יִרְבַּ בְּאֶרֶץ”.

יש למעמד העוף ולהגדרתו המורכבת השלכות מרחיקות לכת בכל הקשור לעולם הקדושה. דגי הים אינם נתפסים כבעלי חיים שיש להם מגע עם הקודש. יש לדבר זה שתי השלכות בנוגע לעולם הקדושה: דגים אינם מובאים כקורבן כלל מצד אחד, ואין טומאה בדגים מצד שני.

היעדרותם מן המזבח בולטת במדרש שחיפש ייצוג למים על המזבח ומצא אותו בדמות המלח. כך כתב רש”י על ‘ברית מלח’: ”שהברית כרותה למלח מששת ימי בראשית שהובטחו המים התחתונים ליקרב במזבח במלח וניסוך המים בחג” (רש”י ויקרא ב', ג).

בשיעור הקודם ראינו שהמאפיין המרכזי שמייחד את עולת העוף הוא שעבודת הדם שלו הפכה למשנית והקטרת הבשר קיבלה את מקומו. לא די בזה שפעולת מיצוי הדם על המזבח מצטיירת כתוצאה אגבית ולא כפעולה אקטיבית שהכהן עושה, אלא שהתורה הקדימה את הקטרת הראש לעבודת הדם, דבר שלא מתרחש בשום קורבן אחר. אם אין מדובר רק בקורבן עני, אלא באופציה של עולה שיש לה מהות נפרדת מהעולות האחרות, האם ניתן לעמוד על אופי ייחודי זה מתוך ההתעלמות המפתיעה של הכתוב מדמו של העוף?

דומה שעל מנת לעמוד על מהותו של עולת העוף ועל ייחודיותו יש לבחון את בריאת העופות בבראשית א' ולהגדיר את מעמדו במציאות: האומנם העוף הוא בעל חיים?

בתוך ששת ימי בריאה המתוארים בבראשית א' כונסו 'עשרה מאמרות', ובפועל שמונה בריאות שונות, כלומר, יש יותר 'בריאות' מאשר ימים. לכן 'נאלץ' הבורא לברוא יותר מבריאה אחת ביום, כדי לשמור על מסגרת השבוע.¹ ואכן, בימים השלישי והשישי יש יותר מאמירה אחת, כלומר נברא יותר מרכיב אחד במציאות. הכרעה זו חושפת כמובן זיקה עמוקה בין אלו שחולקים אותו יום בריאה.

אך למעשה יש בבראשית א' דרך לרמוז לזיקה מהותית עוד יותר מאשר שיתוף היום. הדבר אמנם נדיר, אך פעמיים לאורך סיפור הבריאה נבראו שני רכיבים שונים באותה האמירה הבוראת ('וַיֵּאמֶר אֱ-לֹהִים'). הדבר מורה כמובן על שותפות גדולה בין שני הרכיבים שנבראו באותו המאמר עצמו. לענייננו, ברצוני להתמקד בעוף השמים ובדגי הים שנבראו באותה האמירה ביום החמישי:

”וַיֵּאמֶר אֱ-לֹהִים יִשְׂרְצוּ הַמַּיִם שְׂרָץ נֶפֶשׁ חַיָּה
וְעוֹף יְעוֹפֵף עַל הָאָרֶץ עַל פְּנֵי רִקְיעַ הַשָּׁמַיִם.

”וַיִּבְרָא אֱ-לֹהִים אֶת הַתַּיִּנִּים הַגְּדֹלִים וְאֵת כָּל
נֶפֶשׁ הַחַיָּה הַרְמֵשֶׁת אֲשֶׁר שְׂרָצוּ הַמַּיִם לְמִינֵהֶם
וְאֵת כָּל עוֹף כָּנָף לְמִינֵהוּ וַיִּבְרָא אֱ-לֹהִים כִּי טוֹב.

”וַיִּבְרָךְ אֹתָם אֱ-לֹהִים לֵאמֹר פְּרוּ וּרְבוּ וּמְלֵאוּ אֶת
הַמַּיִם בַּיַּמִּים וְהָעוֹף יִרְבַּ בְּאֶרֶץ.

טומאת שרצי יבשה (כט- לח)	
טומאת חיות יבשה המותרות באכילה (לט-מ)	
	אכילת דגים (ט-יב)
	אכילת עופות (יג-כג)
	אכילת שרצים (מא-מג)

מבנה מורכב זה דורש עיון בפני עצמו (כמו גם הביאור להקדמת הדגים לעופות באיסורי המאכל).⁶ לענייננו יש לשים לב שבמקביל לאיסור אכילת בעלי חיים מן היבשה ניצבות שלוש קטגוריות בחלק המוקדש לטומאת בעלי חיים, אך אין הקבלה כלל לטומאת העופות והדגים. כאמור, אכן אין טומאה בדגים ומהפרק עולה שגם אין טומאה בעופות.⁷ מסתבר שהטומאה מתרחשת במצב של איבוד 'חיים' או מגע עם 'חיים' שאבדו, ודבר זה קיים רק בנבראי היום השישי, בעלי הדם והנפש, שמוגדרים חיים. אין בנבראי היום החמישי טומאה והדבר מלמד שאין בהם חיות, לפחות לא באופן מלא.

אמנם, העובדה שהתורה מגדירה עופות ודגים המותרים והאסורים באכילה – אף שהם אינם מטמאים – מובילה למסקנה שיש בעופות ובדגים 'בשר' גם אם לא 'נפש חיה'.⁸

למרבה ההפתעה, בעולם הקורבנות שונה העוף מהדג וניתן להביאו כקורבן עולה (ולעתים גם כקורבן חטאת). מסתבר שאפיון העוף שנזכר לעיל יכול להסביר את מהותה של עולת העוף. עולת העוף מהווה קורבן שבו האדם מביא בשר למזבח ולא דם; מביא גוף אך בקושי מביא 'חיים'; מביא דבר מה שמזכיר חיים, שמתנוועע על הארץ כיצור חי, אך התורה – לפחות בספר ויקרא – מתייחסת אליו כאל גוף.⁹ ליבי אומר לי שבשל כך קורבן עוף גם לא עושה תמורה כקורבן בהמה, ושבשל כך גם

לא הדגים מייצגים את 'המים התחתונים' בעולם הקודש אלא המלח (וניסוך המים בחג).³

שני נתונים כנראה משפיעים על דחייתם של הדגים מעולם הקדושה: ראשית, סביר שמקום חיותם של הדגים מהווה גורם בעל משקל רב בהכרעה זו. חיות הים אינן חיות במרחב המחיה של האדם, ועולם הקדושה קשור באופן מהותי במציאות האנושית ובמרחבי ארץ. ממילא, חיות אלו אינן יכולות לשקף ולייצג את חיי האדם. שנית, לאחרונה היה מי שהציע שהקשר בין הגדרת החיים ובין הגדרת הנשימה מורה שמי שאינו נושם אינו מוגדר כבעל נפש חיה.⁴ ייתכן שיש לקשור זאת גם למחזוריות הדם השונה של הדגים, אשר לצד אי נשימתם, מצדיקות את הגדרתם כבעלי חיים מסוג אחר.

לתפיסה זו השלכות שלא נוגעות רק בעולם הקודש: אין צורך לשחוט דגים כדי לאכול אותם (טור, י"ד, סי' י"ד); וגם אם דם נשפך ארצה אין צורך לכסותו. הדברים מורכבים וחורגים מגבולות יריעה זו, אך הדבר העולה מנתונים אלו הוא שבסופו של דבר דגים אינם מוגדרים בעלי חיים, ויש לכך השלכה בעולם הקדושה. מה מעמדם של העופות בהקשר זה? האם בריאת העופות לצד הדגים משתקפת גם במעמדם בעולם הקדושה?

במקומות שבהם הדגים מופקעים מעולם הקדושה, יש לבדוק האם הופקע גם העוף. בהלכות הטומאה שבויקרא י"א נראה שאכן העוף – כמו הדג – אינו מטמא. די לעקוב אחר המבנה הכללי של הפרק בכדי להתרשם בדבר זה. ויקרא י"א עוסק בשני נושאים – איסורי אכילת בעלי חיים והלכות טומאתם, אך יש לשים לב היטב אילו בעלי חיים מופיעים בכל קטגוריה:

איסורי מאכל בעלי חיים	טומאת בעלי חיים
אכילת חיות יבשה (ב-ח)	טומאת חיות יבשה האסורות באכילה (כד-כח) ⁵

7 חז"ל לימדו שהעוף המותר באכילה מטמא דרך בית הבליעה (אם לא נשחט כראוי), אך זהו מסלול ייחודי בעולם הטומאה ואין מדובר בטומאה רגילה. באחרונים יש התלבטות האם טומאת בית הבליעה היא נספח של טומאת מגע או של טומאת אכילה (ראו בחידושי הגר"ח, הלכו שאר אבות הטומאות, ג', ג'; אתון דאורייתא, כלל א'; מנחת חינוך, מצווה קסא; חתם סופר, א"ח סימן קמ. לדיון רחב במודל הייחודי טומאה זו ראו אצל הרב ד' וולף, "נבלת עוף טהור" **עלון שבות** 149 (תשנ"ז), עמ' 11-16.

8 תחום נוסף שניכרת בו השפעה של תפיסת העוף כשונה מהבהמה, הוא איסור בשר בחלב, הכולל רק בשר בהמה ולא בשר עוף. לפי חלק מהנתינים אפילו איסור דרבנן לא קיים בעוף בחלב. הדבר נובע מכך שהעוף אינו ממש חי, אלא דומה לדג, ולכן מותר באכילה עם חלב ("דגים וחגבים מותר לאוכלן בחלב" – טור, י"ד, סימן פז).

9 תפיסה זו תבוא לידי ביטוי גם בחטאת עולה ויורד באופציה של שני התורים – שאחד מהם צריך להיות עולה. ראו להלן בדיון בהסבר

3 לא נראה שהדגים אינם משמשים בקודש, משום שהם לא היו בשימוש רחב בישראל – כפי שהציע מילגרום (**ויקרא**, חלק א, עמ' 660), שהרי התורה בהחלט מתייחסת לדגי הים בכל הנוגע לסימני כשרות ביחס לאכילתם (ויקרא י"א).

4 כך הציע: R. Whitekettle, "A Study in Scarlet: The Physiology and Treatment of Blood, Breath, and Fish in Ancient Israel", *JBL* 135 (2016), pp. 685-704.

5 בתיחום הפסוקים הכרעתי כשיטת רש"י ורשב"ם שהמילה "ולאח" הפותחת את פסוק כד – פותחת את דיני טומאת חיות היבשה, ולא כשיטת ראב"ע שמילה זו חותמת את שרץ העוף הנזכר בפסוקים שלפני כן. על כל פנים, לעצם הדיון דלעיל התלבטות זו אינה משנה.

6 ראו את דיונו של הרב סמט, **עיונים בפרשות השבוע** (סדרה ראשונה), לפרשת שמייני.

אין צורך להקפיד על מינו אלא ניתן להביא תור או בן יונה – בין זכר ובין נקבה.¹⁰

זהו הבדל יסודי בין עולת העוף לעולות הבהמה שהוזכרו בראשית הפרק. אכן, מעט הדם שיש בעוף ימצא על המזבח, אבל עבודת הדם בעולת העוף נתפסת כשולית; רק מזכירה את מה שהיה אמור להיות לו היה מדובר בעולת בהמה. הדבר המרכזי בעולת העוף הוא הקטרת הבשר. כפי שכבר ראינו בשיעור הקודם ובניגוד לקורבנות הבהמה, בעולת העוף הקטרת הראש פותחת את תהליך ההקרבה, ומצוות הדם נזכרת כתוצאה אגבית. עולת העוף היא מתנת בשר ולא מתנת חיים (בחטאת העוף התמונה מורכבת יותר, ועוד נדון בכך בע"ה). יש להדגיש: לא באתי לחלוק על הטוענים שמאחר שיש מעט דם בעוף דינו משתנים; ברצוני רק להצביע על נתון זה כעל הגדרה מהותית של העוף ושל מה שהוא מייצג, ולא רק עניין טכני.

ההבנה שהעוף אינו מוגדר כחי לגמרי אלא בעיקר בעל בשר, יכולה לבאר עוד שני דינים מפתיעים – חסרון הסמיכה וחובת המליקה. חסרון סמיכת ידיים בקורבנות העוף מעניין במיוחד. גם מדרש ההלכה שריבה עולות שונות לדין סמיכה, הותיר את עולת העוף ללא דרישת סמיכה: "יכול אף עולת העוף תטעון סמיכה? ת"ל 'העולה' פרט לעולת העוף" (ספרא, דיבורא דנדבה, פ"ד, ד', ז). ממש כשם שאין סמיכה בקרבן מנחה מפני שהוא אינו מייצג חיים (שהרי הוא בא מן הסולת), כך גם אין סמיכה בעוף! הסמיכה קשורה בטבורה ביכולת השתקפות הבעלים בקורבנו, ומסתבר שקורבן העוף והמנחה שאין בהם 'חיים' כמו חיי האדם, אינם יכולים לייצג את חייו. הם לא נבראו ביום השישי שבו נבראו 'בעלי חיים'.

הדין השני שברצוני לדון בו הוא דין המליקה, אך לא מהבחינה המשפטית-הלכתית אלא מהבחינה הסמנטית. מדוע התורה משלבת את הפועל 'מליקה' ולא את הפועל 'שחיטה', הרגיל בעולם הקורבנות? כבר הזכרתי את גישת רש"י הירש, שראה בכך סימן לאלומות, ובצדק השווה זאת ל'עריפת' עגלה ערופה. גם שם מנעת התורה במכוון מלכנות את המתת העגלה בשם

ראב"ע לתופעה זו: עוף אחד מובא כחטאת ועוף העולה מובא כתחליף להקטרת בשר.

10 כך גם בחטאת היחיד – שבדרך כלל מובאת נקבה – דל המביא עופות, יכול להביא זכר או נקבה. התורה אינה מתייחסת לשינוי המין בקורבן מן העוף. לפי דברינו ניתן להביא זכר או נקבה כי התורה אינה מתייחסת אל זהותם המינית כחלק מהגדרתם מאחר שאין הם 'חיים', ולפיכך הדעת נוטה לאמץ את עמדת ר' אליעזר שגם עוף טומטום או אנדרויגינוס יהיה כשר להקרבה, ושלא כדעת חכמים הפוסלים אותו מקורבן כי הוא לא בגדר זכר ולא בגדר נקבה (יבמות דף פ"ג ע"ב; ראו גם בספרא, דיבורא דנדבה, פ"ד, ח').

11 הדברים למעלה מנוסחים על דרך הכלל. למעשה המצב מורכב יותר מפני שעריפת עגלה מטהרת אותה מידי נבלה (כך עולה מזבחים דף ע' ע"ב).

'שחיטה'. לאור דברינו ניתן לפענח חריגה זו באופן אחר: לא כדי לשקף אלימות נבחר פועל המליקה אלא כדי לציין שאין מדובר בבעל חיים שיש להמיתו באופן שמתיר אותו לאכילה ולקדושה. בדרך כלל, המתת בעל חיים שלא בשחיטה הופכת אותו לנבלה האסורה למאכל ולקורבן; שחיטה היא הדרך היחידה שבה המתת בעל חיים לא תוביל לטומאה.¹¹ בעוף אין 'שחיטה' – ממש כשם שאין דיני שחיטה לדגים אלא "באסיפה בעלמא סגלי" (חולין דף כ"ז ע"ב). בכדי לסבר את האוזן אוסיף: כשם שאין דיני שחיטה למנחת סולת כך אין דיני שחיטה לעוף; את חיותו של בעל חיים יש להוציא ב'שחיטה', אך עופות ודגים ניתן להמית בדרכים אחרות.¹² לא ייפלא אפוא, אם למרות שיש לכבס בגד שהוזה עליו בטעות דם חטאת, אין צורך – לפי מדרש ההלכה – לכבס בגד שהוזה עליו בטעות דם של עוף חטאת.¹³ לטעמי, זו גם הסיבה שבגללה נבחר הפועל 'עריפה' בעגלה ערופה – כדי להבחין בין עריפה זו לשחיטה רגילה. אדרבה: שם הזקנים נדרשים 'להרוג' את העגלה, ולא 'לשחוט'.¹⁴

כך בא לידי ביטוי גם מעמד הביניים שהעוף מצוי בו. דגים הרי אינם מובאים למזבח כלל ומותר לאוכלם גם כשמתו בעצמם – בתוך המים או מחוצה לו. אולם העוף בסופו של דבר מובא אל המזבח וזוקק שחיטה, גם אם שונה משחיטת הבהמה. מעמד הביניים של העוף בא לידי ביטוי נפלא בדיון התלמודי העוסק בדיני שחיטה:

"דתניא 'זאת תורת הבהמה והעוף' – וכי באיזו תורה שוותה בהמה לעוף ועוף לבהמה? ... לומר לך מה בהמה בשחיטה אף עוף בשחיטה. אי מה להלן ברוב שניים אף כאן ברוב שניים? תלמוד לומר 'זאת'..."

"תני בר קפרא 'זאת תורת הבהמה והעוף' – הטיל הכתוב לעוף בין בהמה לדגים: לחייבו בשני סימנין אי אפשר שכבר הוקש לדגים, לפוטרו בלא כלום אי אפשר שכבר הוקש לבהמה, הא כיצד? הכשרו בסימן אחד"

(חולין, דף כ"ז, ע"ב).

ע"א), ומכך משמע שיש בה צד של שחיטה, אולם מצד שני אין בעריפה איסור "אותו ואת בנו" (חולין דף פ"א ע"ב), מפני שהעריפה אינה מוגדרת כשחיטה. ראשונים ואחרונים עסקו במתח זה ואכמ"ל. ראו גם אצל הרב ליכטינשטיין, **שיעורים – זבחים**, עמ' 367-372.

12 על תפיסת המליקה כקלה יותר משחיטה ראו בזבחים דף ס"ט ע"ב (שחיטה תועיל בעופות אם אפילו מליקה מועילה).

13 רמב"ם, הלכות מעשה הקרבנות, פ"ח, הל' ב'.

14 הרחבתי בכך בהזדמנות אחרת: "עגלה ערופה", בתוך: **תורת עציון – דברים** (עורכים הרב ע' ביק ו' פיינטוך), אלון שבות תשע"ה, עמ' 227-232.

שמופנית כלפי מזבח העולה ועולת העוף שבעדה מגישים בשר אל המזבח. האופי הרחב של קורבן העולה תקף כמובן בכל שלושת האופנים של מימוש: האדם המרגיש מרוחק – מבקש להתקרב, מבקש לעמוד לפני קונו אף שהוא מודע לחסרונותיו ולחוסר השלמתו.

”א-לֹהִי, עַד שְׁלֹא נִוְצַרְתִּי אֲנִי כְּדָאִי,

וְעַכְשָׁיו שְׁנִוְצַרְתִּי כְּאֵלֹהִי לֹא נִוְצַרְתִּי,

עָפָר אֲנִי בְּחַיִּי קֵל וְחֶמֶר בְּמִיתָתִי,

הֲרִי אֲנִי לְפָנֶיךָ כְּכֹלִי מְלֵא בֹשֶׁה וְכִלְמָה”

(וידוי, תפילת יום הכיפורים).

* *
 * כל הזכויות שמורות לשיבת הר עציון ולפרופ' יונתן גרוסמן *
 * עורך: בנימין פרנקל, תשע"ח *
 * *
 * בית המדרש הוירטואלי *
 * מיסודו של *
 * The Israel Koschitzky Virtual Beit Midrash *
 * האתר בעברית: <http://vbm.etzion.org.il> *
 * האתר באנגלית: <http://www.vbm-torah.org> *
 * משרדי בית המדרש הוירטואלי: 02-9937300 שלוחה 5 *
 * דוא"ל: office@etzion.org.il *

הרי לנו כל התורה כולה על רגל אחת (או על פולקע אחד): חז"ל מתלבטים באיזה עניין השוותה התורה בין הבהמה לעוף. הם אינם מצויים באותו המישור ובכל זאת התורה משווה ביניהם לצורך מסוים. העובדה שיש לשחוט גם עופות כדי להכשירם לאכילה דורשת לימוד מיוחד. הדבר אינו מובן מאליו, וגם לאחר שלמדנו שיש צורך בשחיטה בעופות מדובר בשחיטה אחרת – שדי בה בסימן אחד ואין צורך בשני סימנים כבשחיטת בהמות. ובניסוחו המופלא של בר קפרא: "הטיל הכתוב לעוף בין בהמה לדגים!"¹⁵

לאור כך ניתן להציע מדוע הכותרת הפותחת את חטיבת קורבנות הנדבה איננה כוללת את עולת העוף. במובן מסוים אכן עולת העוף היא קורבן 'בדיעבד'. אך האופי הדיעבדי של עולת העוף לא נובע מהעלות הכלכלית, כפי שבדרך מנסחים זאת, אלא בשל היעדר החיים של העוף. עדיף שמקריב העולה יביא קורבן בעל חיים שהוא יכול לסמוך עליו, כלומר להשתקף דרכו, להיות מיוצג בעדו ולהצהיר משהו על חייו. משום מה התורה התירה להביא למזבח גם בשר שאין בו חיים מפותחים. ייתכן שהיתר זה נובע מכך שלא כל אדם יכול להרשות לעצמו מבחינה כלכלית להביא בעל חיים של ממש, וייתכן שלעיתים מתאים לאדם להביא קורבן בשר למזבח, הקרבה של הגוף ולא דווקא של החיים. שמא הדבר מתאים לתודעה הדתית שהוא מצוי בה ולהבעה הדתית שהוא רוצה לומר. יש לזכור שהקורבן הבא ברשימת קורבנות הנדבה הוא קורבן המנחה שאינו מייצג חיים כלל אלא את צורכי חייו של אדם (נרחיב בכך בדיוננו בקורבן המנחה). כך נבנית כאן הדרגתיות, אשר לעולת העוף יש בה מעמד חשוב: בתחילה נידונים 'חיים' שבאים אל המזבח, כלומר בעלי חיים בעלי דם רב; לאחר מכן נידון בשר שיש בו נפש אך אין בו רוח חיים שזהה באיכותה לזו של האדם; ובפרק ב' נפנה לקורבן מן הצומח שאין בו חיים כלל.

בין כך ובין כך, הכותרת עוסקת בקורבנות חיים שמובאים הן כעולה והן כזבח שלמים; קורבנות בהמה בעלי דם שיכול להיזרק על המזבח. עולת העוף משולבת בפרק מפני שניתן להביא כעולה גם 'בשר', אך היא איננה כלולה בכותרת, ובכך היא מקבלת את אפיונה המורכב: ניתן להקריבה כעולה, אך אין זו עולה מעלייתא, זו עולה ללא רוח חיים; זו עולה שמתקרבת אל עבר מנחת הסולת.

בכך סיימנו את דיוננו בקורבן עולה על שלושת חלקיו: עולת הבקר שנצבת מול אוהל מועד; עולת הצאן

¹⁵ "חבוט חבטך, רצוף רצפך, דהיא טבא לאולפנא" (בראשית רבה פר' ז', ב').

15 ראו גם את הדיון בבראשית רבה בנוגע להוראה של יעקב איש כפר נבוראי שיש לשחוט דגים ובתגובתו הנחרצת של ר' חגי להוראה זו –